

Tanulmányok

CRONIO PÉREZ

Egy Optimista Magyarorszáért Közhasznú Alapítvány

„A Múlt elesett, hatalmunkbul a Jövendőnek urai vagyunk. Sokan azt gondolják: Magyarország – volt; – én azt szeretem hinni: lesz!”

Széchenyi István

„Az biztos, hogy nem igaz, hogy a boldogság – ahogy mondani szokták – csak egy percig tart, meg hogy csak akkor észleli az ember, amikor véget ér. Az az igazság, hogy addig tart, ameddig él a szerelem, mert szerelmesen még a halál is szép.”

Gabriel García Márquez

OPTIMIZMUS-PESSZIMIZMUS. KULTÚRKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLAT MAGYAR ÉS KOLUMBIAI EGYETEMISTÁK KÖRÉBEN

Az optimizmus-pesszimizmus, valamint a belső-külső kontroll-attitűd az emberi viselkedés legalapvetőbb motivációs formái közé tartoznak. Az emberek inkább hajlanak az optimizmusra, mint a pesszimizmusra, de ennek mértéke és a megküzdési stratégiák kultúránként eltérőek lehetnek. Egy adott kultúrán, társadalmon belül felfedezhetők bizonyos tendenciák, amelyek az adott kultúra legtöbb tagját egyaránt jellemzik. Magyarországot gyakran emlegetik a pesszimizmista országaként, még ha erről tudományos igényű felmérés nem készült is, ezzel szemben dél-amerikaiakra inkább a túlzott optimizmus a jellemző. A dolgozat kultúrközi összehasonlító vizsgálat segítségével igyekszik kideríteni, különbözik-e az optimizmus-pesszimizmus tekintetében két lényegesen eltérő adottságú és eltérő kulturális és politikai háttérrel rendelkező országból (Kolumbia és Magyarország) vett minta. A végzett kutatás során arra is kíváncsiak voltunk, hogy az olyan személyiségvonások, mint az optimizmus, illetve pesszimizmus vajon ténylegesen kulturális tendenciaként értékelhetők-e.

Kolumbia területe 1 138 910 km², tehát Magyarországnak nagyjából tizenkétszerese. A GDP a Statistical Yearbook United Nations szerint 1990-ben 1341, 1998-ban 2523 dollár, míg Magyarország esetében 1990-ben 3484, 1998-ban 4644 dollár volt. 2001-ben Kolumbia GDP-je 6300 dollár volt, Magyarországé pedig 12 000 (vásárlóerő-paritással, forrás: The World Factbook, 2002). A születéskor várható élettartam hasonlóan alakul a két országban, férfiaknál 66-67 év, nőknél pedig 75 év körül van (KSH 2002).

Egy olyan nagy és összetett kultúrájú nép esetében, mint a kolumbiai, nagyon nehéz egységes nemzeti karakterről beszélni. A népesség különböző etnikai csoportokból tevődik össze: spanyolok, afrikaiak, illetve indiánok leszármazottaiból, és ezek minden lehetséges keverékéből. Ezek a különböző etnikai csoportok (meszticék, mulattok, fehérek, feketék, az őslakos indiánok) az ország különböző tájait lakják, és jól körülírható szubkultúrákat alakítottak ki elsősorban a társadalmi és földrajzi tagoltság, az Andok hegyláncai, völgyek, fennsíkok, két óceán, egy tenger következtében. Az ország változatos klimatikus és földrajzi viszonyai is kedveztek a szokásaikat sokáig őrző csoportosulások, szubkultúrák kialakulásának, hiszen Kolumbiában szinte mindenféle éghajlat előfordul a trópusi dzsungelaktól egészen az örök hó birodalmáig. Magyarország népessége ezzel ellentétben kifejezetten homogén, az egyetlen, kultúrájában lényegesen különböző kisebbséget a romák jelentik.

Kolumbia lakosságának nagy része katolikus, míg Magyarországon a két legfontosabb felekezet a római katolikusoké és a protestáns egyházaké. Az összehasonlítás érdekes jellegzetessége az, hogy a latin-amerikaiakról olyan sztereotípiák él az emberekben, hogy társadalmukban az úgynevezett „mañana” (kb. „majd holnap!”) kultúra uralkodik, amelyet passzivitás, konformizmus, irreális optimizmus, külső kontrolltalanság jellemez. A magyar–kolumbiai minta az optimizmus–pesszimizmus szempontjából tehát ellentétpárnak látszik.

A vizsgálat adatfelvételének időpontjában a két vizsgált ország a frusztrációkezelés szempontjából is két szélsőségesen eltérő tendenciát képviselt. A statisztikai adatok tanúsága szerint Magyarország világviszonylatban az elsők között szerepel az egy főre jutó töményital-fogyasztás és a százezer főre jutó öngyilkosságok terén. Míg Európa országaiban százezer ember közül 24-en vagy ennél kevesebben mondanak le önként az életről, Magyarországon számuk 1963 óta folyamatosan emelkedett, 1983-ban 49 öngyilkosság történt; ez a szám 1992-ben 40-re, 1997-ben 32-re, 2001-ben 30-ra csökkent (forrás: KSH). Ezzel szemben Kolumbiában az öngyilkosság kevésbé megszokott jelenség. Kolumbia lakosainak száma négyszerese Magyarországnak, a szuicidálók száma mégis kevesebb. 100 000 főből 1984-ben: 3, 1990-ben: 2, 1998-ban: 5 volt.*

A gyilkossági arány is eltérően alakul a két országban. A rendszerváltás előtt közbiztonság szempontjából Magyarország igen kedvező helyzetben volt, bár az azóta eltelt években itt is folyamatosan nő az erőszakos bűncselekmények aránya, romlik a közbiztonság (gyilkosságok száma 1980-ben: 317, 1991-ben: 448, illetve 2001-ben: 408).** Kolumbiában ezzel szemben kiemelkedő arányt mutat a gyilkosságok száma, amely mutató szerint a dél-amerikai ország első helyen áll a világon (12 899 gyilkosság történt 1985-ben, 24 267 1990-ben, és 22 182 1998-ban).*** Ehhez a magas számhoz hozzájárul az évtizedek óta fennálló fegyveres konfliktus a helyi félkatonai szervezetek, gerillacsoportok és a katonaság között.

* Kolumbiai rendőrségi statisztika.

** Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján, Budapest.

*** Kolumbiai rendőrségi statisztika.

Henry és Short (1954; in: Lester, 1992) szerint az öngyilkosság és az emberölés egyaránt agresszív cselekedet. Mindkettő frusztrációra vezethető vissza. A frusztrációra jelentkező agresszió preferált levezetési módját a személyiségfejlődés során a szociális környezettől sajátítjuk el.

Az öngyilkosság és a gyilkosság magyar és kolumbiai statisztikai adatai alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy a két kultúrában különböző szélsőséges tendenciák jelennek meg. Míg a magyarok esetében korábban tipikusan befelé fordított agresszióról beszélhettünk, ami mára a társadalmi változások nyomán már mindkét (külső és belső) irányban megnyilvánul, addig a kolumbiaiak az agresszivitást elsősorban kifelé vezetik le. A statisztikai adatok e változások mellett arra is mutatnak, hogy az aktív mellett Magyarországon még mindig jelentős az önrombolás, a passzív öngyilkosság jelenléte is (alkoholizmus, elégtelen egészségvédő viselkedés, egészséget súlyosan károsító életmód).

Az optimizmus-pesszimizmus kulturális különbségei

Vajon lehet-e egy kultúra tagjait pesszimizmusukkal, illetve optimizmusukkal jellemezni, vagy egy nemzet pesszimizmusként való jellemzése nem több, mint szélesen elterjedt sztereotípiá? Lehetséges-e a különböző kultúrák között különbségeket megállapítani az általános attitűd esetében?

E kérdések megválaszolása érdekében Kardiner és Linton (1945; in: Deutsch és Krauss, 1965) munkájára hivatkozunk, akik bevezették az „alapszemélyiség” fogalmát, amellyel egy olyan személyiségalkatra utaltak, amely a társadalom tagjainak zömére jellemző, és ami abból származik, hogy a gyermeknevelés gyakorlatában nagy mértékben érvényesülnek kulturális hatások; azonos társadalom tagjai sok hasonló gyerekkori (és felnőttkori) tapasztalattal rendelkeznek, s így személyiségükben sok közös vonás alakul ki (ilyen lehet a pesszimizmus-optimizmus is).

Különböző társadalmakban különböző alapszemélyiség-típusok fejlődnek ki. Jellegzetes példája ennek az, amikor diktatórikus rendszerekben az elnyomás hatására közös jellegzetességek alakulnak ki az egyéni fejlődésben. Ez nem azt jelenti, hogy egy ilyen népességben mindenkinek hasonló a személyisége. Az uralkodó tendenciák vizsgálatában azonban minden bizonnyal van létjogosultsága a különböző kultúrák összehasonlításának.

Ouweneel és Veenhoven (1990) szerint az optimizmus-pesszimizmus szintje jellemző értéket mutat egy-egy etnikumra nézve. Ez szociokulturális, politikai, gazdasági előzmények függvénye, amelyek hatást gyakorolnak az egyénre, és szoros kapcsolatban állnak azzal, hogy a személy milyen megküzdési stratégiákat használ bizonyos helyzetekben.

Oettingen és Seligman (1985) a politikai rendszerek hatását kutatták. Kelet- és Nyugat-Berlinben végeztek összehasonlító vizsgálatot, melyben a két kultúra optimizmus-pesszimizmus szintjét hasonlították össze.

Megfigyelték gyári dolgozókat a két város néhány bányájában, és azt találták, hogy a kelet-berliniek több depressziós tünetet mutattak a viselkedésükben, mint a nyugati-

ak. Az 1984-es téli olimpiai játékokról a két városban írt újságcikkeket is összehasonlították, és azt a következtetést vonták le, hogy bár több olimpiai győzelme volt a keletieknek, mégis pesszimistábbak voltak a jelentések. Bár ugyanaz volt a nyelv, klíma és a származás, a két vizsgált csoport különböző politikai rendszerhez tartozott, így eltérő optimista-pesszimista tendenciák alakultak ki bennük.

Versengés, teljesítménymotiváció

Ahol a korlátozott erőforrásokat is keresni kell, valószínűleg különféle tényezők összessége határozza meg azt, hogy egy ember másvalakivel együtt, vagy éppen a másik ellen dolgozik-e. E tényezők közül a legfontosabbak: a kérdéses erőforrások hiányának természete, a két ember között fennálló kapcsolat minősége, és azok az uralkodó kulturális normák, amelyek az efféle potenciális versenyhelyzeteket irányítják (Segall és mtsai, 1990).

Úgy tűnik, hogy bizonyos körülmények között a versenyszellem olyan nagy értéket képvisel, hogy felülmúl minden egyéb értéket. Azokban a társadalmakban, ahol a társadalmi-gazdasági rendszer bátorítja az egyéni kezdeményezést, uralkodó életstílussá válhat a versenyszellem. Magyarországon a versengés társadalomban játszott szerepének a megítélése a fejlett piacgazdasággal rendelkező amerikai vagy japán válaszadókkal szemben erősen negatív (Fülöp, 1999), és a magyarok inkább hajlamosak a riválisukat ellenségnek tekinteni (Fülöp, 2002).

Lester és Lynn (1993) 30 ország főiskolás hallgatói körében végeztek vizsgálatot a teljesítmény, a versengés mértéke és a nemzetre jellemző gyilkossági és öngyilkossági arány kapcsolatáról. Az öngyilkosságok száma alacsonyabb, a gyilkosságoké pedig magasabb volt azokban a társadalmakban, ahol a diákok magasabbra értékelték a teljesítményt, a versengést és az üzletet.

Közvetett adatként Segall és munkatársai (1990) említik a teljesítménymotiváció és a családi háttér összefüggéseire vonatkozó vizsgálatokat, mivel ezek jól illusztrálják a nevelés és az attitűdök kialakulásának összefüggéseit. McClelland és munkatársai e motiváció különböző szintű tapasztalatokon alapuló előzményei után kutattak. Az Egyesült Államokban a gyermekkori tapasztalatok különbségeire összpontosítva úgy találták, hogy azok a férfiak, akiknek magas értékű volt a teljesítménymotivációja, olyan otthonokból jöttek, ahol az anyák melegszívűek voltak, az apák pedig nem voltak tekintélyelvűek. Azok a férfiak, akik alacsony pontszámot értek el, gyermekkorukban tiszteletet követelő, tekintélyelvű apával éltek (Rosen és D'Andrade, 1959).

A családi szocializáció mint kulturális szocializáció összefüggéseit vizsgálva Rosen (1962) úgy találta, hogy Brazíliában azokban a családokban, ahol az apa erősen tekintélyelvű, a fiúk teljesítménymotivációja viszonylag alacsony szintű. Törökországban (ahol az átlagos apa még felnőtt fiával szemben is meglehetősen tekintélyelvű), Bradburn (1963) azt tapasztalta, hogy a felnőtt, apjuktól független fiúknak már viszonylag magas értékű volt a teljesítménymotivációja. Rosen és Bradburn három kü-

lőnböző országban végzett kutatásai és tapasztalatai a teljesítménymotiváció hasonló előzményeire utalnak (Segall és mtsai, 1990).

García de Ruiz és García de Rubiano (1980) százötven 16-18 éves kolumbiai fiatal és szüleik körében az autoriter nevelési stílust és a családokban uralkodó értékeket Adorno F-skálájával vizsgálták. Eredményeikben arról számolnak be, hogy az anyák általában magasabb pontszámot kaptak, mint az apák. Azt is vizsgálták, hogy ez a nevelési stílus milyen értékrendet alakít ki a fiatalokban, és azt találták, hogy a körükben uralkodó értékrend a következő: elméleti értékek (igazság, tudás), gazdasági, politikai, esztétikai, szociális és vallásos értékek (Ardila, 1986). Ez a vizsgálat azonban nem keresett választ arra az egyébiránt nagyon is érdekes kérdésre, hogy az anyák autoriter nevelési stílusa hogyan függ össze a későbbi teljesítménymotivációval.

Individualizmus-kollektivizmus

A kollektivisták kultúrában az egyének jobban követik a közösség elvárásait, erősebb a hovatartozás-érzésük. Az étellel való elégedettségüket nem önmaguk, hanem inkább a társadalom mércéjétől teszik függővé.

Segall és munkatársai (1990) tanulmánya számos szerző kutatásának eredményét mutatja be az individualizmus és a teljesítmény összefüggéseivel kapcsolatban. A nyugati (ipari) társadalmakban az individualizmus foka nagyon magas. Ezekben a társadalmakban nagyon fontos a munka, a teljesítmény, a javak és a jutalmak megszerzése és a fogyasztás. Hofstede (1980) egyik tanulmányában a munkával kapcsolatos értékekre összpontosítva egy multinacionális cég alkalmazottjait vizsgálta. Tanulmányozta a már meglévő ipari társadalmakat és az újonnan iparosodó nemzeteket is. Úgy találta, hogy az individualista értékek a kevésbé iparosodott nemzetek esetében kevésbé voltak jellemzők. A laboratóriumi vizsgálatokban Latané, Williams és Harkins (1979), Latané és Nida (1981) azt találta, hogy az emberek nagyobb erőfeszítést tesznek az egyedül végzett munka során, mint akkor, amikor egy csoportban dolgoznak, ahol az egyes emberek teljesítménye kevésbé, vagy egyáltalán nem látható.

Európa egyes részein (pl. Dél-Olaszországban, Görögország egyes vidékein), valamint Ázsia, Afrika és Dél-Amerika nagy részén, így Kolumbiában is kollektivizmus a jellemző.

A volt szocialista országokban a kollektivizmus más értelmet nyert, itt az nem spontán módon, hanem ideológiai alapon alakult ki. A kollektivizmus szót többféle értelemben használták, főként egy pejoratív jelentés tapadt hozzá (gruppizmus). Az emberekben kettősség élt, felmerült bennük a kérdés: hová is tartozom; a csoportért, vagy önmagam érdekeiért kell harcolnom. A rendszer bukása után kialakuló súlyos etnikai konfliktusok pl. a volt Jugoszláviában bizonyítják, hogy a szocialista kollektivisták elvek valójában nem épültek be a lakosság kultúrájába. A 61 ország középvezetőit összehasonlító GLOBE kutatás eredményei ugyancsak erre utalnak, mert ebben a magyarországi középvezetők szélsőségesen individualistáknak mutatkoztak (Bakacsi, 1998).

Az optimizmus és a pesszimizmus pszichológiai összefüggései

Az optimizmus: „A lehető legjobb végkifejlet elvárására való hajlam” (Webster’s Unabridged Dictionary, Scheier és Carver, 1987).

Általában ezt a szótári definíciót érezzük az optimizmus természetes meghatározásának. És mi a pesszimizmus? Vajon az optimizmus egyszerű ellentéte? A mi felfogásunkban az optimizmus és a pesszimizmus egyazon viszonyulás, emberi nézőpont két, mértékében eltérő megnyilvánulása (egyazon kontinuum két ellentétes irányában ábrázolva). Annyira ellentétei egymásnak, amennyire a gazdagságnak ellentéte a szegénység, vagyis hogy egyazon értékből (az anyagi javakból vagy a kedvező kimenetel elvárására való beállítottságból) valakinek több, másoknak kevesebb jutott.

Az ember akár optimista, akár pesszimista, napról napra kapcsolatba kerül a valósággal, valamint figyelembe kell vennie az élet pozitív és negatív tényezőit. Hogy az illető optimista-e vagy pesszimista, elsősorban attól függ, melyik tényező kerül túlsúlyba.

Hogy mennyire optimista egy ember, nemcsak úgy mérhető, hogy megvizsgáljuk: milyen magatartást tanúsított a múltban, vagy a különböző stresszhatásokhoz való alkalmazkodóképességét a jelenben vagy azt, hogy mennyi pozitív dolgot vár a jövőtől. Létezik még egy tényező, amelyet sokszor figyelmen kívül hagyunk, holott jelen van az optimista emberben: az optimista embert nem az abszolút pozitív jövőkép jellemzi, vagy a kudarcok pozitív fogadása, hanem az, hogy a negatív dolgokkal meg tud birkózni. Számít arra, hogy lesznek akadályok, de úgy gondolja, hogy ezeket le tudja győzni – és ezért bízik az ígéretes jövő lehetőségében. Az optimista beállítottságú személy jobban meg tud küzdeni a stresszhatásokkal: terveket készít, az aktuális feladatokra összpontosít, jobban védekezik a stresszhez kapcsolódó negatív érzelmekkel szemben.

Reker és Wong (1983; in: Scheier és Carver, 1987) tanulmányában a vizsgált személyek egy listát írtak arról, hogy milyen pozitív dolgokat várnak el a közeljövőben. Két évvel később ugyanezek a személyek beszámoltak testi tüneteikről, és információt adtak általános testi, pszichikai állapotukról. Azok a személyek, akiket korábban (a pesszimistákhoz képest) optimistáknak találtak, kevesebb tünetről és jobb testi, pszichikai állapotról számoltak be. Más vizsgálatok is megerősítették, hogy a pesszimista „stílus” hajlamosít a gyenge egészségi állapotra (Peterson, Seligman és Vaillant, 1988), és a pesszimistákat az immunrendszer alacsonyabb működési szintje jellemzi (Kamen, Seligman és Rodin, 1987; in: Scheier és Carver, 1992).

Az optimizmussal és a pesszizmussal külön-külön már sok kutató foglalkozott. Egyes kutatások az optimizmust és a pesszizmust az érzelmi rendezettség indexeként kezelték. Dember és munkatársai (1989) több ilyen kutatást is idéznek: például Frank (1974) szerint az optimizmus jó prognózist nyújt a pszichoterápiában. Stotland (1969) hasonlóképpen feltételezi, hogy a bizakodó „sémák” kifejllesztése alapvető a különböző emocionális zavarok, illetve a pszichózis legyőzésében.

Azt az elképzelést, mely szerint a pesszimista hajlam összefonódik egyfajta passzív magatartással, közvetlenül tanulmányozták egy kutatás során. A kutatás a passzív részvételt mutató tendenciák két, szélsőséges formáját tárta fel. Az egyik tanulmány Hull (1981; in: Scheier és Carver, 1992) azon az elgondolásán alapul, mely szerint az alkoholisták gyakran folyamodnak stratégiailag az alkoholhoz azért, hogy csökkenték *öntudatosságukat*. (Arra irányuló szándék, hogy kirekesszék az önmagukkal és a problémáikkal kapcsolatos gondolataikat.) A pesszimistáknál adott az az uralkodó tendencia, hogy passzív magatartásukat problémamegoldó mechanizmusként használják. Ebből következőleg az alkohol ilyen célokra való használata sokkal valószínűbb a pesszimisták között, mint az optimistáknál.

E lehetőséget vizsgálva kutatást végeztek olyan emberek részvételével, akik nem sokkal korábban alkohol elleni gyógykezelésen vettek részt, s jelentkeztek egy utókezelési programra (Strack, Carver és Blaney, 1987; in: Carver és Carver, 1992). A kérdés az volt, hogy ki tudta sikeresen elvégezni az utókezelési programot, s tudott továbblépni a dolgozók világába; és ki az, aki ehelyett visszatért az alkoholhoz. A várakozásoknak megfelelően, a pesszimisták – még a program befejezése előtt – nagyobb valószínűséggel tértek vissza az alkoholhoz, mint az optimisták. Másfelől viszont nem találtak bizonyítékot arra, hogy vannak-e funkciói (s ha igen, milyenek) az optimizmusnak a további önmegtartóztatásban egy intenzív elvonókúra idején (Carver és Dunham, 1991).

Az optimisták és a pesszimisták jó közérzetének különbsége abból adódik, ahogyan a különböző megoldási stratégiákat szelektálják és használják.

Az optimista és pesszimista személyek eltérő stratégiái

A megküzdési stratégiákat általában úgy definiálják az irodalomban, mint a fenyegető szituációk észlelésekor mutatott beilleszkedési folyamatot. Monat és Lazarus (1991; in: Roger és mtsai, 1993) szerint a megküzdési stratégiák azok az egyéni törekvések, amelyeket az embert veszélyeztető vagy erőforrásait kimerítő ingerekre válaszképpen adunk.

A „*megküzdési*” folyamat legátfogóbb megközelítése Lazarus (1966) (in: Scheier és Carver [1987]) nevéhez fűződik. Lazarus és munkatársai szerint az emberek kétféle módon küzdenek meg a stresszhatásokkal. Az első, ún. „*problémacentrikus*” megoldás (megküzdés) lényege, hogy a személy a stressz forrását kívánja megszüntetni; megszünteti vagy kikerüli a fenyegető ingert. A személy olyan célok felé halad, amelyek a stressz okát megakadályozzák. Egy másik fajta stratégia az úgynevezett „*érzelemcentrikus*” megküzdés. Ennek célja a stresszhelyzethez kapcsolódó negatív érzelmi állapot csökkentése, kiküszöbölése. Lazarus és Folkman (1984) szerint ennek a stratégiának két lehetséges előnye van. Egyrészt: az aggodalom csökkentése önmagában is hasznos. Másrészt: a stressz által kiváltott negatív érzelmi állapot akadályozza a stresszel való aktív szembeállást, így az érzelemcentrikus megküzdés, mivel csökkenti a negatív érzelmi állapotot, könnyebbé teszi a személy számára, hogy áttérjen a problémacentrikus stratégiára.

Ez a két stratégia nem összeférhetetlen. Az emberek stresszhelyzetben gyakran ezek keverékét használják. Bizonyos változók meghatározhatják, hogy melyik stratégia dominál a személy válaszaiban (Folkman és Lazarus, 1980; McCrae, 1984). A problémacentrikus stratégiát gyakrabban használják azokban a szituációkban, amelyekben a személyek hisznek abban, hogy lehet valami konstruktív tenni a stresszhelyzet megoldása érdekében. Az érzelmentrikus stratégiát akkor használják gyakrabban, ha úgy látják, hogy az adott helyzetet mindenképpen el kell viselniük.

A problémacentrikus stratégia gyakoribbnak tűnik azoknál az embereknél is, akik pozitív változást várnak, vagyis a problémacentrikus stratégiát követőknél az optimizmus kapcsolódhat a stressz okaival való aktív megküzdéshez, másképp fogalmazva: az aktívan alkalmazott megküzdési stratégiák pozitívan korrelálnak az optimizmussal.

Ez a konklúzió egybevág azokkal az előzetes laboratóriumi kísérletekkel, amelyek kimutatták, hogy a kedvező változások arra készítetik a személyt, hogy folytassa vagy újramezdje a cél elérésére irányuló erőfeszítéseit (Carver és Scheier, 1981, 1982, 1983; in: Scheier és Carver, 1987).

Az érzelmentrikus stratégia alapján nehezebb az eredményt megjósolni, mert ez a megoldási mód eléggé különböző tendenciákat foglal magában. Carver és munkatársai (1979) szerint a pesszimizmus hajlamosíthat az érzelmentrikus megküzdés bizonyos fajtáira. Mivel azonban az érzelmentrikus megküzdés gyakran a problémacentrikus megközelítés szolgálatában áll, valószínűnek tűnik, hogy az optimizmus pozitívan kapcsolódhat bizonyos érzelmeken alapuló stratégiák használatához is (Lazarus és Folkman, 1984; in: Scheier és Carver, 1987).

Az optimizmus tehát pozitívan korrelál a problémacentrikus stratégiák használatával, különösen akkor, ha a vizsgált személyek a stresszhelyzetet kontrollálhatónak tekintik, de pozitívan korrelál a pozitív újraértelmezés használatával is, és fordított arányosságot mutat a „tagadó távolítással”. Pozitívan kapcsolódik még a helyzet reális elfogadásához, de csak azoknál a személyeknél, akik a helyzetet kontrollálhatatlannak látják (Carver és mtsai, 1986).

Ezek az eredmények – bár ellentmondásosnak tűnhetnek – végső soron konvergensek. Ahelyett, hogy tagadnák a helyzetet, az optimisták megkísérelnek közvetlenül az aktuális problémákkal foglalkozni, és a helyzetben, amellyel szembekerültek, a legjobbat próbálják meglátni. Olyan megoldási mintákat alkalmaznak, amelyek lehetővé teszik, hogy mindent elkövessenek, ami csak lehetséges az adott szituációban. Az optimisták használják azonban az elfogadás, a beletörődés stratégiáit is, de csak akkor, ha ezek a stratégiák adaptívnak látszanak, vagyis ha a stresszhelyzet kontrollálhatatlannak tűnik. Az optimizmus ezért nemcsak akkor jelent előnyt a megküzdésben, amikor a személy tud valamit tenni a stresszhelyzet leküzdésére, hanem akkor is, ha a személynek el kell fogadnia az eseményt, és alkalmazkodnia kell hozzá.

A pesszimista ember ezzel ellentétben megpróbálja tagadni a stresszhelyzetet, „belefeledkezik” annak kellemetlen érzelmi hatásaiba, és azoktól a céloktól próbál megszabadulni, amelyek elérését a stresszhelyzet gátolja.

Amikor szerencsétlen helyzetbe kerül, az optimista ember próbálkozik, a pesszista viszont általában hamar feladja. A megküzdési stratégiák között meglévő, fent vázolt különbség magyarázhatja (legalábbis részben) azt a kapcsolatot, amit az optimizmus és a jó közérzet között találtak (Scheier és Carver, 1987).

Egy ember élete során alkalmazott megküzdési stratégiákat nem lehet általános reakcióként felfogni, tehát nem lehet előre megjósolni egy adott problémára adandó választát, hisz minden egyes újabb szituáció különböző válaszadást, reakciót igényel (Cohen és Lazarus, 1973). Ugyanakkor az életkörülmények, gazdasági, szociokulturális tényezők is befolyásolják az egyén motivációs viselkedési reakcióit, megküzdési stratégiáit. Magyarországon a múlt rendszerben paternalista szerepet töltött be az állam, melynek következtében az egyénekben kisebb-nagyobb mértékben kifejlődött a dependencia, illetve „társadalmi passzivitás”, ami nagy mértékben jellemző volt az úgynevezett szocialista államok társadalmaira. Jelenleg az állami paternalizmus csökkenésével és új problémák megjelenésével – mint a már tömegeket fenyegető munkanélküliség – az egyénnek meg kell tanulni az ilyen helyzetek megfelelő kezelését.

Kopp és munkatársai (1996) 1995-ben 18 600 magyar résztvevővel végzett vizsgálata szerint a nem kielégítő mértékű szociális támasz és az érzelmi megküzdési stratégiák alkalmazása összefüggésben áll az önkárosító magatartásformák, mint például az öngyilkossági kísérletek és a túlzott alkoholfogyasztás megjelenésével.

Ugyanakkor a fejlődő országokban a kevésbé kedvező feltételek (pl. bizonytalan politikai és anyagi helyzet) ellenére a kollektívizmus, az optimista hozzáállás (kulturális optimizmus), szociabilitás stb. hatékony fegyvernek bizonyulnak a depresszió ellen.

Társadalmi életkor (kulturális átlagos életkor)

Különböző kultúrák összehasonlítása egyúttal érdekes példát szolgáltat arra is, milyen társadalmi szerepet játszhat a kulturális és társadalmi környezet a megküzdési stratégiák kiválasztásában és alkalmazásában. Az optimista, illetve pesszista tendenciák kialakulásában fontos szerepet kaphat a társadalmi interakciók mértéke, de a társadalom demográfiai jellemzői is, mint például az életkor megoszlása.

Magyarország és Kolumbia összehasonlítása során, ha az életkori struktúrát piramissal szemléltetjük, akkor Kolumbia esetében a piramis szélesebb: alsó rétegén a fiatalok helyezkednek el, míg a csúcs felé haladva az egyre idősebb korosztályok egyre kisebb arányt képviselnek a társadalomban. Ezzel szemben Magyarország éppen ellentétes tendenciákat mutat: ebben az esetben öregedő társadalomról beszélhetünk.

A társadalom életkora kisebb-nagyobb hatást gyakorolhat mind a társadalmi aktivitás vagy passzivitás kialakulására, mind pedig a kultúrára jellemző optimizmus-pesszimizmus tendenciákra is. Hasonlóképpen az egyénre jellemző optimizmus-pesszimizmus szintjére nemcsak az egyéni életkor van hatással, hanem annak a társadalomnak az életkora is, amely az egyén értékrendszerét befolyásolja.

A külső-belső kontroll attitűd kapcsolata az optimizmussal

Az egyének által alkalmazott oktulajdonítási stílus a szocializációs folyamat során alakul ki, a környezettel való interakció eredményeképpen. A belső kontroll attitűddel rendelkező személy a pozitív és negatív eredményeket úgy érzékeli, mint saját cselekedeteinek következményeit – úgy érzi, hogy befolyásolni tudja a vele történő eseményeket. A külső kontrollal rendelkező személy ezzel szemben az eredmények okát rajta kívül álló tényezőkben (véletlen, szerencse stb.) keresi, nem tartja a helyzetet saját maga által kontrollálhatónak (Rotter, 1962; in: Oláh, 1982).

Hoorens és Buunk (1993) középiskolások körében végzett vizsgálatának eredményei azt mutatják, hogy azok a személyek, akik úgy gondolják, hogy kezükben tartják az események kontrollálhatóságát, optimistábbak, mint azok, akik ezeknek az eseményeknek külső okot tulajdonítanak. Ugyanitt idézik a belső kontroll és az optimizmus kapcsolatára Perloff (1987) által adott értelmezést: azok az emberek, akik úgy gondolják, hogy fontos képességek birtokában vannak, azt is hiszik, hogy az egészségüket fenyegető veszélyek csökkentésében is hatékonyabbak másoknál. Ha már az egészség is kontrollálhatónak tűnik az egyén számára, ez a hit bizonyos irreális optimizmushoz vezethet.

Más magyarázatok szerint azok, akik kontrollálhatónak tartják egészségüket, erősebb egészségvédő magatartást mutatnak, mint azok, akik úgy hiszik, hogy ezeket a dolgokat természeti vagy másféle hatalommal rendelkező erők irányítják.

Ezen leírás alapján láthatjuk, hogy a belső kontrollal rendelkező személynek több oka van az optimizmusra, hiszen az eseményeket „kézben tartja”. A külső kontrollal rendelkező személy viszont irányíthatatlannak tartja a dolgokat, úgy érzi, ki van téve a sors szeszélyének, szélsőséges esetben passzivitás, szorongás, inkompetencia jellemzi (Rotter, 1962; in: Oláh, 1982), így ez az attitűd inkább a pesszimizmushoz kapcsolható.

Stressz és szociális támasz

Az interperszonális kapcsolatokban jelentkező konfliktusok leggyakoribb kifejeződési formája a stressz, ami hozzájárul a depresszió kialakulásához (Adler és Matthews, 1994).

A szociális támasz (emberi kapcsolat) hatékonyan alkalmazható a munkahelyi stressz által okozott negatív hatások feloldására és a krízishelyzetek könnyebb átvészelésére; motiválhatja az egyént a munkakeresésben, enyhítheti a munkanélküliség okozta stresszt és frusztrációt, míg a hiánya izolációhoz, illetve depresszióhoz vezethet.

Egy egyén személyes hatékonyságát pozitív formában befolyásolják az interperszonális kapcsolatai, és negatívan a depresszió (Cutrona, Troutman, 1986; Major és Mtsai, 1990; in: Bandura, 1992).

Az interperszonális kapcsolatokat nem a számuk befolyásolja, hanem inkább minőségük. Azok az emberek, akik a nehéz helyzetekben a személyes kapcsolataikból támogatást nyertek, egészségesebbek is voltak, valamint a betegségekből is hamarabb lábaltak ki (Beehr és McGrath, 1992).

Neurotikus személyek több stresszel terhelt esetről és kellemetlen fizikai tünetről számolnak be (Affleck és mtsai, 1992; Aldwin és mtsai, 1989), és felnagyítják az adott stressz-szituációk hatásait (Bolger, 1990; in: Adler és Matthews, 1994).

Olyan emberek reakcióinak, akik túlságosan emocionálisan reagálnak stresszhelyzetekben, káros egészségügyi vonatkozásai lehetnek. Perkins és Grobe (1992) kimutatták, hogy stresszhelyzetben dohányosoknál megnő a dohányfogyasztás azokhoz képest, akik nem kerülnek stresszhelyzetbe (Adler és Matthews, 1994).

Nem feltétlenül igaz, hogy a gyakori stressz-szituációt átélő ember nagyobb szociális támaszt kap. Marcellissen, Winnubst, Buunk és de Wolf (1988) a DUTCH gyárban végeztek vizsgálatot 2034 dolgozóval a munkahelyi stresszel kapcsolatban. Az eredmények azt mutatják, hogy létezik egy pont, ameddig az ideges emberrel szemben a társai segítőkészek, és meghallgatják. Ha viszont a stresszhelyzetben lévő ember problémájával agresszíven lép fel, megközelíthetetlen lesz, és nem nyújtanak neki szociális támaszt.

Krízishelyzetekben gyakran jelenik meg az öngyilkosság gondolata. Ezt a 297 magyar munkanélküli körében végzett vizsgálatunk (Pérez, 1996) is alátámasztja: a két adatfelvétel között eltelt 6 hónap alatt az öngyilkossági gondolatok felmerülésének aránya 31%-ról 38%-ra nőtt. Ennek a növekedésnek 80%-áért a KROKO kérdőív szerinti osztályozásban (lásd később) legpesszimistábbnak bizonyult csoport a felelős. Náluk a kezdeti 52%-os érték fél év alatt 71%-ra nőtt. A munkanélküliség élethelyzete hajlamossá teszi az embereket a külső-kontrollosságra, hiszen ebben a helyzetben egyre inkább külső tényezőkre vannak utalva, a munka nélkül töltött idő sorozatos kudarcai pedig gyöngítik optimizmusukat. A labilisabb embereknek – külső kontrollosoknak, pesszimistáknak – krízishelyzet esetén hosszú távon nagyobb mértékben romlik a közérzetük, mint optimista társaiknak, és gyakrabban jelennek meg a krízis időszakában depressziós tünetek is.

Az optimisták általában sikeresebben küzdenek meg a nehéz helyzetekkel, a munkanélküli külső kontrollosak és pesszimisták többször kerülnek stresszhelyzetbe, és gyakrabban keresnek vigaszt az alkoholban. Az optimisták nagyobb mértékű szociális támaszról számolnak be, a munkakeresés során nagyobb erőfeszítéseket képesek tenni, kevesebb stresszel.

Optimizmus-pesszimizmus kultúrközi összehasonlító vizsgálat magyar és kolumbiai egyetemisták körében

Jelen vizsgálat elsősorban azt próbálta feltárni, hogy igazolható-e pszichológiai vizsgálatok segítségével a sztereotípiákban megfogalmazott, a köztudatban kialakult kép, amely szerint a magyarok pesszimistábbak, mint más nemzetek fiai, a kolumbiaiak azonban optimistábbak másoknál. Az olyan önkárosító stratégiákra vonatkozó adatok, mint az öngyilkosság és az alkoholizmus, alátámasztani látszanak ezt a közfelfogást, ugyanakkor e viselkedésmódok mögött más tényezők is állhatnak, mint az optimizmus eltérő foka (pl. eltérő tradíciók, különböző tanulási minták, stresszel telítettebb életkörülmények stb.).

Hipotézisek

1992-ben lefolytatott saját vizsgálatunkat felsőbb évfolyamos egyetemi hallgatókkal végeztük. Ennek oka a könnyű hozzáférhetőségen kívül az is volt, hogy – bár az objektív helyzet, a választott foglalkozás tényleges karrierlehetőségei meghatározhatják a jövővel kapcsolatban megfogalmazott elvárásokat és személyes kilátásokat – a jövődől fiatal értelmiségiek általános beállítottsága egyrészt mélyen magán viselheti a kulturális közeg közhangulatát (hiszen e fiataloknak eredendően optimistáknak kellene lenniük), másrészt az optimizmus szintje önmagát beteljesítő jóslatként visszahathat mind saját jövőjükre, mint a kultúrára magára.

Az optimizmus-pesszimizmus közvetlen vizsgálata mellett e dimenzióknak a vélt korrelátumait is bevontuk a kutatásba:

a) A belső-külső kontrollal kapcsolatban az a feltételezés adódik, hogy a belső kontrollattitúddal rendelkező személy a pozitív és negatív eredményeket úgy érzékeli, mint saját cselekedeteinek következményeit – úgy érzi, hogy befolyásolni tudja a vele történő eseményeket, tehát inkább hajlik az optimizmusra.

A külső kontrollal rendelkező személy ezzel szemben az eredmények okát rajta kívül álló tényezőkben (véletlen, szerencse stb.) keresi, nem tartja a helyzetet saját maga által kontrollálhatónak, úgy érzi, ki van téve a sors szeszélyének, szélsőséges esetben passzivitás, szorongás, inkompetencia-érzés jellemzi (Rotter, 1962; in: Oláh, 1982), így ez az attitűd inkább a pesszimizmushoz kapcsolható.

Ugyanakkor a kolumbiaiak egy ún. *mauana* kultúrában élnek, s ennek következtében a törekvéseik a jelenre, és nem a jövőre irányulnak, jobban belenyugszanak sorukba, így a külső kontroll-attitűd valószínűsíthető náluk. Így nem tudjuk eldönteni, hogy a magyarokkal való összehasonlításban milyen eredményeket várhatunk.

b) A szakmával való azonosulás az önmegvalósítás lehetőségét foglalja magában, ezért feltételeztük, hogy az egyetemisták esetében az optimizmus és az azonosulás együttjárnak.

c) A pozitív önértékelés és az optimizmus feltételezésünk szerint szintén összefügg egymással.

d) Ha az előbbi összefüggések igaznak bizonyulnak, és a kolumbiaiak optimistábbak, akkor a kolumbiaiak magasabb önértékeléssel és nagyobb szakmai azonosulással jellemezhetők.

e) Végül a minta lehetőséget nyújtott arra, hogy a műszaki és humán szakos diákok eredményeit is össze lehessen hasonlítani.

Részrtvevők

A vizsgált személyek 155 felsőbb éves egyetemi hallgatók (87 lány, 68 fiú), átlag életkoruk 23 év, és az al csoportok között az életkorbeli különbség elhanyagolható.

Felmérésem alanyául azért választottam a már tanulmányaik vége felé járó diákokat, mert feltételezem, hogy ők leendő szakmájukkal kapcsolatban több információval

rendelkeznek, és ebből adódóan reálisabbak lehetnek leendő munkájukról kialakított elképzeléseik is. A kultúrközi összehasonlításban résztvevőket 4 csoportba osztottam:

1. 45 leendő építészmérnök, a BME hallgatói,
2. 40 leendő mérnök, a Bogotái INCA Egyetemről,
3. 30 magyar szakos diák az ELTE-ről,
4. 40 pszichológia szakos diák a Bogotái INCA Egyetemről.

A felmérések alanyait hasonló szakterületről választottam, ami lehetőséget nyújt arra, hogy az eredmények ne csak kultúrközi összehasonlítás alapját képezzék, hanem úgyszintén lehetővé váljon a két kultúrán belül két különböző foglalkozás (műszaki és humán szak) jellegzetességeinek kimutatása.

Vizsgálati módszerek

A) A munka perspektíváit és a szakmai azonosulást vizsgáló teszt. Tíz kérdésből áll, ezek közül az első hármat más vizsgálati anyagból vettem át (England, 1990) és egészítettem ki, hetet pedig magam állítottam össze (lásd *A*) melléklet).

B) Life Orientation Test (LOT), mely az optimizmus és a pesszimizmus szintjét méri. 12 állításból áll, melyek közül 4 pozitív, 4 negatív irányba mutat, 4-nek pedig kiegészítő szerepe van. 142 egyetemista körében végzett vizsgálat során a LOT egészére a Cronbach-alfa értéke 0,76 lett, és a Test-Retest reliabilitás pedig 0,79, négy hetes időintervallummal végzett két felvétel alkalmával (lásd Scheier és Carver, 1985).

C) Belső és külső kontroll-teszt (Rotter, 1966). Ez 29 kérdésből áll, melyek közül csak 23 kerül pontozásra. A 11,5 pontnál magasabb értékek külső kontrollosságra, az ennél alacsonyabb pedig belső kontrollosságra utalnak.

D) Az egyénre jellemző reagálási tendenciák, az optimizmus, illetve pesszimizmus értéke objektív eszközökkel is mérhetőnek bizonyult, erre készült a KROKO (Kell a Remény az Optimizmus Kialakulásához Országszerte) elnevezésű skála (Pérez, 1992), melynek eredményeként megkaphatjuk az optimizmusra jellemző hányados értéket (OO).

A kérdőív 16 saját kérdésből áll, amelyet még 7 más kérdőívől átvett kérdéssel egészítettem ki. A hét átvett kérdés az öngyilkossági gondolatokkal (22), élni-akarással (12), a jelenlegi és a várható jövőbeli étellel (13) (Cantril, 1965), valamint a családdal (14), egészséggel (15), az ország anyagi helyzetével (17) és a saját anyagi helyzettel (18) való elégedettséggel foglalkoznak (Czapinski és Peeters, 1990).

Az OO 0-tól 10-ig terjedő skálán adja meg az optimizmus általános szintjét. Ez az érték a három skálán – melyek a megküzdési képességet, az önértékelést, valamint a közvetlen optimizmus szintjét mérik – elért pontszámok átlaga.

– A pszichikai megküzdési képesség mérésére a megküzdési alskálát (KROKÜZD) alkalmaztam, ehhez összegeztem a KROKO-teszt erre vonatkozó kérdéseinek pontszámait: $K1 + K7 + K9 + K13 + K16 + K19$;

– az önértékelést (KROÖNÉR) a következő kérdések érintették a tesztben: K2 + K4 + K8 + K10 + K14 + K17 + K20 + K22. Ezek pontszámából képeztem az „önértékelési mutatót”;

– az ún. „közvetlen optimizmus” (KROKÖZV) mutatóját az alábbi kérdések pontszámai adták: K3 + K6 + K11 + K15 + K18 + K21. Ezek a közeli jövővel kapcsolatos egyéni elvárásokkal foglalkozó kérdések (lásd *B*) melléklet).

A fennmaradó négy kérdést (K5, K12, K23, K24) a fenti három faktortól elkülönítve kezeljük.

Az OQ mutató a három alskálán kapott pontszám számtani átlaga.

Mindegyik tesztet lefordítottam spanyolra (illetve magyarra); kivételt képez:

1. az angol ROTTER-teszt magyar verziója, mely 1972-ben jelent meg Kulcsár Zsuzsanna és Rupp Mária fordításában;

2. a munkával kapcsolatos teszt első három kérdése.

Eredmények értékelése

A használt mutatók ismertetése és összehasonlítása

A vizsgálatban az optimizmus-pesszimizmus és a külső-belső kontrollosság szempontjából hasonlítottam össze a nemzeti, a szakok és nemek szerinti csoportokat korreláció analízissel. Megnéztem a három főmutató páronkénti korrelációját, valamint a KROKO alskáláinak páronkénti korrelációját a LOT és a ROTTER skálával.

1. táblázat. KROKO és alskálai korrelációja a LOT és ROTTER skálával

	LOT	ROTTER	KROKO	KROKÖZV	KROKÜZD
Lot	1	-0,22			
Kroko	0,36	-0,61			
Kroközv	0,31	-0,56	0,9		
Kroküzd	0,37	-0,53	0,84	0,65	
Kroönér	0,30	-0,6	0,95	0,81	0,75

A ROTTER-skála és az optimizmus-pesszimizmus közötti negatív korreláció abból adódik, hogy a ROTTER-nél a külső kontrollosságot mutatják a magasabb pontértékek, míg a belső kontrollosságot az alacsony pontértékek.

Az optimizmus-pesszimizmus mutatóknál a magasabb pontértékek a magasabb fokú optimizmust jelzik.

Általánosságban a külső kontrollos személyek pesszimistábbak, mint a belső kontrollosak, és a negatív számok ugyanazt jelzik; minél magasabb valaki ROTTER- pontszáma, annál alacsonyabb az optimizmus-pesszimizmus mutatókon kapott pontszáma.

A táblázatból azt láthatjuk, hogy a fenti összefüggés jobban igazolható a KROKO skálával és alskáláival, mint a LOT skálával.

A LOT és a ROTTER korrelációja szignifikáns, $p < ,008$ a szignifikancia szintje, de mint láthatjuk, a korreláció erőssége messze elmarad a KROKO és alszkálái és a ROTTER közötti korrelációtól.

A KROKO és alszkálái közötti korreláció – a faktor súlyok értelméhez hasonlóan – azt mutatják, hogy az összesített KROKO skála kialakításában az egyes alszkálák milyen erős szerepet játszanak; minél magasabb az adott alszkála és az összesített skála közötti korreláció, annál erősebb az alszkála szerepe.

A táblázatból láthatjuk, hogy a KROKO összesített skálában az önértékelés képviseli a legnagyobb súlyt, a következő a közvetlen optimizmus, a legalacsonyabb súly pedig a küzdőképességnek van, de ez is jelentős, $0,84$ a korrelációja.

Az alszkálák közötti korrelációk pedig azt mutatják, hogy a KROKO alszkálái mennyire mérik ugyanazt a dolgot. A korrelációk erősek, de nem annyira, hogy bármelyiket is ki kellene hagynunk az összesített KROKO összeállításakor.

A különböző csoportok összehasonlítása

Összesített táblázat

2. táblázat. KROKO és alszkálái, LOT, ROTTER és OQ az egyes diákcsoportok körében

	MEGKÜZ- DÉS	ÖNÉRTÉ- KELES	KÖZVET- LEN OPTIMIZ- MUS	KROKO	ROTTER	OQ
Magyar bölcsészek	6,64	5,42	5,98	5,84	15,08	6,01
Magyar műszakiskolások	7,20	6,09	6,44	6,44	13,21	6,57
Kolumbiai bölcsészek	8,66	8,22	8,38	8,20	9,45	8,42
Kolumbiai műszakiskolások	8,40	8,26	8,08	7,99	7,65	8,24

Minden mutató esetén a csoportok közötti eltérést varianciaanalízissel teszteltük. A csoportok közötti eltérés szignifikáns voltát a Tukey-HSD teszttel is ellenőriztük $0,05$ -ös szignifikanciaszintet választva.

Az F értékek és a korrelációk esetében egyaránt három tizedesjegyre jelölöm a szignifikanciaszintet.

I. Magyar és kolumbiai diákok összehasonlítása

1. Szignifikáns különbséget kaptam a ROTTER-teszt összpontszámára nézve a magyar és a kolumbiai csoport összehasonlításakor. A sztereotípiákkal ellentétben, az általam vizsgált kolumbiai csoport a magyar csoporttal szemben inkább belső kontrollonak bizonyult ($F = 108,69$; $p < ,000$).

A kolumbiai csoportban mindkét szakmai csoport (műszaki és humán) átlaga a belső kontrollal tartományba esik, a magyaroknál pedig a külső kontrollal tartományba.

2. Az optimizmus mértékét elemezve a következő eredményeket kaptam:

A KROKO-tesztben a kolumbiaiak szignifikánsan magasabb pontszámot értek el, mint a magyarok ($F = 252$; $p < ,000$). A LOT-tesztben ez a különbség csak tendenciaszinten van meg ($F = 3,3$; $p < 0,07$).

A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy a vizsgált kolumbiai populáció optimistább, mint a magyar.

3. A KROKO-teszt megküzdési mutatója a kolumbiai csoportban szignifikánsan magasabb ($F = 94$; $p < ,000$).

4. A KROKO-teszt „önértékelési mutatója” a kolumbiai csoportban szignifikánsan magasabb ($F = 228$; $p < 0,000$). Ez összefüggésbe hozható közvetlen optimizmusuk, megküzdési képességük magas szintjével, tehát kapcsolódik a fenti eredményekhez.

II. Humán versus műszaki szakosok

Érdekesnek bizonyult a különböző (humán–műszaki) képzésben résztvevők eredményeinek összehasonlítása is. Úgy tűnik, a műszaki képzésben résztvevők magasabb értékeket mutatnak az optimizmus szintjét tekintve. Ha tehát a műszaki szakos diákok (kolumbiai és magyar) eredményeit hasonlítjuk össze a humán szakosokéval (kolumbiai és magyar), a következő eredményeket kapjuk:

A LOT-tesztben a műszakiak szignifikánsan magasabb eredményt értek el, mint a humán szakosok ($F = 3,9$; $p < 0,049$). A KROKO-teszt szerint nincs szignifikáns különbség.

A külső-belső kontrollattitűdöt vizsgáló ROTTER-teszt eredményei azt mutatják, hogy mind a két ország esetében a humán szakosokkal szemben a műszaki képzésben résztvevőkre jellemzőbb a belső kontroll. Az összefüggés tendenciaszerű ($F = 2,5$; $p < 0,116$).

A nemek szerinti vizsgálatnál a LOT- és a ROTTER-tesztek eredményeire nézve találtam tendencia szintű különbséget (LOT-nál: $F = 3,4$; $p < 0,065$; ROTTER-nél: $F = 3,5$; $p < 0,062$). KROKO-nál és alsókálánál nem volt szignifikáns különbség a nemek között.

III. Magyar bölcsészek és műszakosok

A LOT-tesztben szignifikáns különbséget kaptam a magyar humán szakos és a magyar műszaki egyetemisták eredményei között ($F = 5,9$; $p < 0,018$) a műszakiak javára.

A KROKO-tesztben is szignifikáns különbség fedezhető fel a műszaki egyetemisták javára ($F = 11$; $p < 0,001$).

A külső-belső kontroll-attitűdöt vizsgáló ROTTER-teszt eredményei azt mutatják, hogy a belső kontroll jellemzőbb a műszaki képzésben tanulóakra, mint a humán szakosokra. Mivel ebben a tesztben a maximális pontszám 23 pont volt, a 11,5 pontnál kevesebbet elérő személyek tekinthetők belső kontrollosoknak. A két magyar csoport (műszaki és humán) átlaga a külső kontrollos tartományba esik, a kétféle szakosok eredményei közti különbség tendenciaszintű ($F = 3,9; p < 0,051$).

A nemek szerinti vizsgálatnál a KROKO- és a ROTTER-tesztek eredményeire nézve találtam szignifikáns különbséget. A KROKO esetében ($F = 8,5; p < 0,005$) a fiúk javára. A ROTTER pedig ($F = 13,5; p < 0,000$) a lányok javára. Tehát a fiúk optimistábbak, mint a lányok, és a lányok külső kontrollosabbak, mint a fiúk. A LOT skála szerint a különbség csak tendencia szintű.

A tesztek eredményeit korrelációelemzéssel is összehasonlítottam. Mivel KROKO-tesztet az optimizmus-pesszimizmus mérésére készítettem, feltételeztem, hogy a kapott eredmények korrelálni fognak a LOT eredményeivel. Mindkét magyar csoportban ez a korreláció szignifikáns ($r = 0,63; p < 0,000$).

Mindkét magyar csoportban szignifikáns korreláció figyelhető meg a KROKO és a ROTTER belső kontrollosága között ($r = -0,39; p < 0,001$).

IV. Kolumbiai bölcsészek és műszakosok

A műszaki képzésben résztvevők valamivel magasabb értéket mutatnak az optimizmus szintjét tekintve, de sem a LOT-, sem a KROKO-tesztben nem mutatkozott szignifikánsnak a különbség. A külső-belső kontroll-attitűdöt vizsgáló ROTTER-teszt eredményei azt mutatják, hogy a belső kontroll jellemzőbb a műszaki képzésben tanulóakra, mint a humán szakosokra. Mindkét kolumbiai csoport átlaga a belső kontrollos tartományba esik. A kétféle szakosok eredményei közti különbség szignifikáns ($F = 6; p < 0,016$).

A tesztek eredményeinek korrelációelemzése:

KROKO–LOT között gyenge, nem szignifikáns kapcsolat van ($r = 0,14; p < 0,225$).

KROKO–ROTTER között ugyancsak gyenge, nem szignifikáns a kapcsolat ($r = -0,16; p < 0,146$). (A korreláció negatív értékeinek magyarázatát lásd az összesített elemzésnél.)

V. Öngyilkossági gondolatok

3., 4., 5. táblázat. Hányszor gondoltál öngyilkosságra?

A CSOP01 * KRO_OGON változók kereszt táblázata

			KRO_OGON				Total
			soha	ritkán	gyakran	nagyon	
CSOP01	Kolumbiai műszakis	Előfordulások száma	31	9	0	0	40
		Várható N	26,5	10,4	2,6	,5	40,0
		% CSOP01-en belül	77,5%	22,5%	,0%	,0%	100,0%
		% KRO_OGON-on belül	30,4%	22,5%	,0%	,0%	26,0%
		A teljes minta %-ban	20,1%	5,8%	,0%	,0%	26,0%
	Transzformált érték	1,8	-,6	-1,9	-,8		
	Kolumbiai bölcsész	Előfordulások száma	27	6	5	1	39
		Várható N	25,8	10,1	2,5	,5	39,0
		% CSOP01-en belül	69,2%	15,4%	12,8%	2,6%	100,0%
		% KRO_OGON-on belül	26,5%	15,0%	50,0%	50,0%	25,3%
A teljes minta %-ban		17,5%	3,9%	3,2%	,6%	25,3%	
Transzformált érték	,5	-1,7	1,9	,8			
Magyar műszakis	Előfordulások száma	31	11	2	1	45	
	Várható N	29,8	11,7	2,9	,6	45,0	
	% CSOP01-en belül	68,9%	24,4%	4,4%	2,2%	100,0%	
	% KRO_OGON-on belül	30,4%	27,5%	20,0%	50,0%	29,2%	
	A teljes minta %-ban	20,1%	7,1%	1,3%	,6%	29,2%	
Transzformált érték	,4	-,3	,7	,7			
Magyar bölcsész	Előfordulások száma	13	14	3	0	30	
	Várható N	19,9	7,8	1,9	,4	30,0	
	% CSOP01-en belül	43,3%	46,7%	10,0%	,0%	100,0%	
	% KRO_OGON-on belül	12,7%	35,0%	30,0%	,0%	19,5%	
	A teljes minta %-ban	8,4%	9,1%	1,9%	,0%	19,5%	
Transzformált érték	-3,0	2,9	,9	-,7			
Összes	Előfordulások száma	102	40	10	2	154	
	Várható N	102,0	40,0	10,0	2,0	154,0	
	% CSOP01-en belül	66,2%	26,0%	6,5%	1,3%	100,0%	
	% KRO_OGON-on belül	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% összes	66,2%	26,0%	6,5%	1,3%	100,0%	

5. táblázat

Kereszt táblázat

			KRO_OGON				Total
			soha	ritkán	gyakran	nagyon	
NEME	fiú	Gyakoriság	52	14	2	0	68
		Várható N	45,0	17,7	4,4	,9	68,0
		% NEME	76,5%	20,6%	2,9%	,0%	100,0%
		Transformált érték	2,4	-1,4	-1,6	-1,3	
Tány	Gyakoriság	50	26	8	2	86	
	Várható N	57,0	22,3	5,6	1,1	86,0	
	% within NEME	58,1%	30,2%	9,3%	2,3%	100,0%	
	Transformált érték	-2,4	1,4	1,6	1,3		
Összes	Gyakoriság	102	40	10	2	154	
	Várható N	102,0	40,0	10,0	2,0	154,0	
	% NEME	66,2%	26,0%	6,5%	1,3%	100,0%	

6. táblázat

khi-négyzet próba

	érték	df	Szignifik. szint (kétoldalu)
Pearson-féle Chi-neg.	7,234 ^a	3	,065
Valószínűségi hányados	8,214	3	,042
Lineáris asszociáció	7,176	1	,007
Érvényes esetek száma	154		

3

Az öngyilkossági gondolatokkal kapcsolatban szignifikáns különbséget nem tapasztaltam a két nemzetbeli csoport között. A magyar bölcsészek esetében a várhatónál jóval kevesebb azon bölcsészek aránya, akik egyértelműen elutasítják az öngyilkosság gondolatát. A nemek szerinti bontásban az derült ki, hogy a fiúk sokkal gyakrabban utasítják el az öngyilkossági gondolatot, mint a lányok ($p < 0,05$). A magyar bölcsészek magas értéke befolyásolja a nemek, illetve a szakok szerinti összeredményeket is.

Az öngyilkossági gondolatok megfogalmazódása, a személy optimista vagy pesszimista beállítódása, az elhárító mechanizmusok és a megküzdési stratégiák használatának fejlettsége alapján dönt és reagál a személy egy konkrét szituációban, de a válasz egyénenként, illetve helyzetenként eltérő.

Munkaperspektívák egyetemisták körében

A nemzetek és szakok szerint egy összetett mutatót képeztünk, amelynek négy kategóriája van: 1. kolumbiai bölcsészek; 2. kolumbiai műszakiak; 3. magyar bölcsészek; 4. magyar műszakiak. A négy csoport közötti különbségeket variancia analízissel és Tukey-tesztel ellenőriztük.

7. táblázat 2. kérdéshez (lásd melléklet) tartozó változók leíró statisztikai jellemzői

Leíró statisztika

	GYakoriság	Átlag	Szórás	Sztenderd hiba
2A Kolumbiai műszakis	40	20,5000	9,0441	1,4300
Kolumbiai bölcsész	40	18,7500	11,1373	1,7610
Magyar műszakis	44	24,1364	11,7604	1,7729
Magyar bölcsész	30	26,8333	10,2959	1,8798
Összes	154	22,3182	10,9805	,8848
2B Kolumbiai műszakis	40	10,0000	8,4732	1,3397
Kolumbiai bölcsész	40	9,5000	7,8283	1,2378
Magyar műszakis	44	7,1591	7,0214	1,0585
Magyar bölcsész	30	4,2333	7,7490	1,4148
Összes	154	7,9351	7,9858	,6435
2C Kolumbiai műszakis	40	36,0000	12,1529	1,9215
Kolumbiai bölcsész	40	31,2500	15,0533	2,3801
Magyar műszakis	44	31,7500	12,6273	1,9036
Magyar bölcsész	30	24,1667	14,0248	2,5606
Összes	154	31,2468	13,9036	1,1204
2D Kolumbiai műszakis	40	9,2500	8,8831	1,4045
Kolumbiai bölcsész	40	16,0000	11,0477	1,7468
Magyar műszakis	44	5,5227	7,8072	1,1770
Magyar bölcsész	30	11,2667	15,2291	2,7804
Összes	154	10,3312	11,3068	,9111
2E Kolumbiai műszakis	40	26,0000	12,9694	2,0506
Kolumbiai bölcsész	40	27,7500	12,5038	1,9770
Magyar műszakis	44	30,9545	13,1166	1,9774
Magyar bölcsész	30	33,5000	11,9734	2,1860
Összes	154	29,3312	12,8831	1,0382

8. táblázat 2. kérdés (lásd melléklet) csoportok között varianciaanalízis

ANOVA

		négyzetes összeg	df	négyzetes átlag	F	Szig.
2A	csoportok között	398,561	3	466,187	4,102	,008
	csoportokon belül	7048,85	150	113,659		
	összes	8447,41	153			
2B	csoportok között	706,098	3	235,366	3,901	,010
	csoportokon belül	051,253	150	60,342		
	összes	757,351	153			
2C	csoportok között	418,707	3	806,236	4,453	,005
	csoportokon belül	7157,92	150	181,053		
	összes	9576,62	153			
2D	csoportok között	375,766	3	791,922	6,913	,000
	csoportokon belül	7184,34	150	114,562		
	összes	9560,11	153			
2E	csoportok között	181,201	3	393,734	2,439	,067
	csoportokon belül	4212,91	150	161,419		
	összes	5394,11	153			

A kolumbiaiak nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a munkának, mint magyar társaik ($f = 54,669$; $p < 0,001$); átlag kolumbiaiaknál 9, magyaroknál 7,13. A magyar bölcsészek nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a szabadidőnek, mint a kolumbiai bölcsészek. A kolumbiaiaknál mindkét csoport nagyobb jelentőséget tulajdonít a közösségnek, amelyhez tartozik, és szignifikáns ez a különbség különösen a magyar bölcsészekkel szemben ($7 f = 3,9$; $p < 0,01$).

A kolumbiai műszakiak számára fontosabb az egyetemen végzett munka, mint a magyar bölcsészek számára ($f = 4,45$; $p < 0,005$). A kolumbiai bölcsészek mindkét műszaki egyetemista csoportnál nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a vallásnak ($f = 6,91$; $p < 0,001$).

A kolumbiaiak jobban bíznak abban, hogy sikerül munkát találniuk, mint a magyarok. A kolumbiaiak inkább úgy érzik, választott szakmájuk segíti őket az önmegvalósításban, és elégedettebb is ez a csoport a választott szakmával. A kolumbiai egyetemisták a munkahely választásakor a magyarokhoz képest jóval fontosabbnak tartják a munkahelyi felelősségvállalást (a kolumbiaiak átlagosan az 5. helyre, míg a magyaroknál a 13. helyre sorolták be), a jó lehetőséget a felemelkedésre (a kolumbiaiaknál 8., magyaroknál 15.), valamint a lehetőséget az új dolgok megtanulására (a kolumbiaiaknál ez van az 1. helyen, a magyaroknál 4.).

A magyarok esetében a legfontosabb az, hogy a munka érdekes legyen (a kolumbiaiak ezt a 4. helyre teszik), és sokkal fontosabbnak értékelik a kolumbiaiakhoz képest a munkahelyi változatosságot (a magyarok a 6. helyre, a kolumbiaiak a 14. helyre teszik), valamint a várható fizetést (a magyarok az 5., a kolumbiaiak a 9. helyre teszik).

Az előmeneteli lehetőségeket és várható anyagi elismeréseket a magyar bölcsészek ítélték a legkedvezőtlenebbnek. Itt különbség mutatkozott a nemzetek között (a kolumbiaiak érték el a legmagasabb pontszámot), és általában a bölcsészek és műszakiak között.

A magyar bölcsészek kevésbé érzik úgy, hogy a társadalom elismeri diplomájukat, mint a másik három csoport tagjai, ebben a kérdésben a két műszaki egyetemista csoport tagjai között is mutatkozott szignifikáns különbség, a kolumbiaiak javára.

A nemek szerint az önállósági igény a fiúknál erősebb (fiúk 3., lányok 5.), a lányoknál pedig a munkahelyi biztonság fontosabb (lányok 12., fiúk 15.). Szakok között nincsenek lényeges különbségek a besorolásban.

9. táblázat 3. kérdés (lásd melléklet)

Leíró Statisztika

CSOP01		Gyakoriság	átlag
Kolumbiai műszakis	3A	40	14,3250
	3B	40	10,5750
	3C	40	10,3250
	3D	40	6,6250
	3E	40	6,7500
	3F	40	10,2000
	3G	40	6,9000
	3H	40	12,0000
	3I	40	10,4250
	3J	40	8,9500
	3K	40	10,7000
	3L	40	5,8750
	3M	40	4,4000
	3N	40	6,8750
	3O	40	9,8500
	3P	40	6,8250
3Q	40	10,6750	
N	40		
Kolumbiai bölcsész	3A	40	14,7250
	3B	40	12,3500
	3C	40	8,5500
	3D	39	8,2308
	3E	40	7,6750
	3F	40	11,7000
	3G	40	7,7500
	3H	40	10,9750
	3I	40	11,6500
	3J	40	7,8750
	3K	40	9,7250
	3L	40	3,4250
	3M	40	6,0750
	3N	40	7,5500
	3O	40	8,7500
	3P	40	6,4250
3Q	40	9,5000	
N	39		

CSOP01		Gyakoriság	átlag
Magyar műszakis	3A	40	6,0750
	3B	39	6,1282
	3C	40	12,4250
	3D	40	10,1000
	3E	40	6,5250
	3F	40	3,4500
	3G	39	12,6154
	3H	40	7,5500
	3I	40	11,8000
	3J	39	8,6923
	3K	40	8,1750
	3L	40	13,7250
	3M	40	14,1500
	3N	40	8,9250
	3O	40	6,5250
3P	40	10,5000	
3Q	40	5,7750	
N	38		
Magyar bölcsész	3A	27	7,5926
	3B	27	6,0370
	3C	27	12,3333
	3D	27	10,6296
	3E	27	7,9259
	3F	27	2,5926
	3G	27	10,5556
	3H	27	7,5185
	3I	27	11,2222
	3J	27	9,5926
	3K	27	7,8519
	3L	27	13,2963
	3M	27	14,5556
	3N	27	6,8519
	3O	27	7,1111
3P	27	11,8519	
3Q	27	5,1481	
N	27		

Összevetve a kapott eredményeket, úgy találom, hogy a két nemzet diákjainak összehasonlításában már megjelennek a munkaértékeléssel és leendő munkával kapcsolatos közös kulturális vonások, optimista, pesszimista tendenciák. A kolumbiai egyetemisták csoportja optimistább, belső-kontrollosabb, mint a magyar csoport; megküzdési képességük és a szakmával való azonosulásuk magasabb szintű, és pozitívabb az önértékelésük.

Az individualizmus inkább a magyarokra jellemző, a kollektívizmus pedig a kolumbiaiakra. A magyarok körében pl. gyengébbek a társadalmi kötelek, a közösséghez tartozás érzése, fontosabbak a munka révén szerzett anyagi javak.

Az eredmények hátterében különböző szociokulturális, gazdasági és politikai tényezők állhatnak. Míg Magyarországon az elmúlt rendszerben a paternalista állami berendezkedés miatt az emberekben egyfajta dependencia, társadalmi passzivitás alakult ki, addig Kolumbia esetében a kedvezőtlenebb gazdasági körülmények és az állami gondoskodás hiánya az egyén magára utaltságát eredményezi. Például a munkanélküli-segély egyáltalán nem létezik, a nyugdíj-jogosultság sem általános, a társadalom-biztosítás nem működik kellő hatékonysággal. Emiatt magasabb a bűncselek-

mények száma, rossz a közbiztonság. De ugyanezek a tényezők fontos szerepet játszanak más kulturális hagyományok mellett, a társadalomban jelenlévő magasabb fokú kollektívizmus kialakulásában is.

Az állami gondoskodás hiányában kialakult kompetitív társadalmi környezetben az egyén, fennmaradása érdekében, kénytelen kidolgozni a szükséges megküzdési stratégiákat, kifejleszteni az optimista attitűdöt. Ebben a környezetben az interperszonális kapcsolatok, a szociális támasz fokozottabb hangsúlyt kapnak az egyén értékrendjében. Érdekes megfigyelni, milyen mértékben befolyásolja az optimizmus-pesszimizmus foka egy olyan objektív tényező megítélését is, mint az ország anyagi helyzete. Felmérésünkben a kolumbiaiak jelentősen jobbnak ítélték országuk helyzetét, mint a magyarok.

Magyarország esetében a kialakult dependencia és passzivitás a társadalom individualista értékrendjéhez kapcsolódva társadalmi izolációt eredményezhet, és az izoláció egyike az alapvető pesszimista személyiségvonásoknak.

A kutatás célja e két társadalomban jelenlévő optimista, illetve pesszimista tendenciák felkutatása volt. Arra is igyekeztünk választ kapni, hogy az adott társadalmi, politikai, kulturális és gazdasági környezet milyen jellegű hatást gyakorolhat az egyén pszichikai állapotára. A megfelelő megoldás megtalálásához legelőször a probléma gyökereinek és jellegének ismerete szükséges.

A társadalom egészéről kialakult sztereotípiák egyik legnagyobb veszélye, hogy önmagukat beteljesítő jóslatként működhetnek, a tendenciák törvényszerűségként való kezelése ördögi körként tovább mélyíti a problémát.

Az egészséges gondolkodásmód, a problémák kezeléséhez való pozitív hozzáállás kialakításában maga az egyén is nem elhanyagolható szerepet játszik. Az egyén döntése, hogy hajlandó-e a maga számára pozitív, optimista életszemléletet kialakítani, akár a társadalmi tendenciák ellenére is.

Összefoglalás

A kultúrközi vizsgálat során hangsúlyoztuk az adott társadalomban jelenlévő kulturális jellegzetességeket, az értékeket, az optimizmust és pesszimizmust, a használt megküzdési stratégiákat, a választott szakmával való azonosulást, a munkának az önmegvalósításban játszott szerepét. Megvizsgáltuk a két kultúra képviselőinek személyes – mind szubjektív, mind objektív – jövőre vonatkozó elvárásait. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a társadalom által meghatározott befolyásoló tényezők – optimista-pesszimista kulturális tendenciák, megküzdési stratégiák, szociális támasz, agresszivitás gyakrabban jelentkező megnyilvánulási módja, a társadalom életkora, aktivitása, illetve passzivitása, individualizmusa, illetve kollektívizmusa, kompetitívitásának és kooperatívitásának mértéke – milyen folyamatokon keresztül hatnak az egyénre. A személyiség alakulásában fontos szerepet játszik a családi környezet, nevelési stílus, majd az egyénnek a referenciacsoporttal való viszonya, az ilyen interakcióban el-

sajátított különböző attitűdök. A szubjektív értékek fejlődésére és elsajátítására különböző objektív tényezők is erős hatással vannak, így a szociokulturális körülmények, gazdasági és politikai viszonyok kaptak fontos szerepet.

A vizsgálat során a kolumbiai egyetemisták optimistábbnak, belső-kontroll-sabbnak bizonyultak és magasabb önértékelésről adtak bizonyítást, mint magyar társaik. Az optimizmus-pesszimizmus szintjével azonban más tényezők befolyásoló szerepét is megmutattuk: itt a magyar műszaki egyetemisták magasabb értékeket mutattak a magyar bölcsészeknél. Mindkét ország egyetemistái közül a műszaki képzésben résztvevőkre volt jellemzőbb a belső-kontroll attitűd a humán szakosokkal szemben.

A műszakosok körében alacsonyabb volt az öngyilkossági gondolat megjelenésének gyakorisága, mint a bölcsészek között. A két nemzet között is mutatkozott eltérés, amennyiben a kolumbiaiak esetében ez az érték alacsonyabb volt, mint a magyaroknál. A magyar bölcsészek a többi csoporthoz képest magasabb értéket mutattak.

A kolumbiaiak nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a közösségnek, amelyhez tartoznak, és úgy érzik, hogy választott szakmájuk jobban segíti őket az önmegvalósításban, egyidejűleg ők elégedettebbek is választott szakmájukkal.

A munkával kapcsolatos elvárásokra jelentős hatást gyakorolnak a kulturális tendenciák. Az optimista hozzáállás (kulturális optimizmus), a társadalmi támasz, megküzdési képesség fejlesztése, a problémacentrikus konfliktuskezelés hatékonyan működnek a depresszió leküzdésében.

Vizsgálataink jelentős különbségeket tártak fel az optimizmus-pesszimizmus szintjét tekintve a két nemzet között, de a nemzeteken belüli különböző csoportok között is.

Az elterjedt sztereotípiával ellentétben, miszerint általában a magyarok pesszimisták, azt találtuk, hogy bár a skálán alacsonyabb pontszámot kaptak, mint a kolumbiaiak, a pesszimizmus nem mindenre jellemző általános vonás. Azonban a mintából kitűnik, hogy minden 3-4. ember önértékelési problémákkal küszködik, stresszről, izolációról számol be. A magyar mintában az optimisták körében is tapasztalható a külső-kontrollosságra való hajlam.

Az itt bemutatott összehasonlító vizsgálatot lehet csupán egy távoli ország egzotikus világába való betekintésként kezelni, bár egy előítélet-mentes és mélyebb megközelítésben az eredmények ennél jóval tovább mutatnak. Valószínű, hogy egy Magyarországhoz földrajzilag, kulturálisan, gazdaságilag vagy társadalmi berendezkedését tekintve közelebb álló országgal összehasonlítva az optimizmus-pesszimizmus terén jelentkező különbségek jelentősen csökkennének. Azonban az összehasonlítás alanya semmilyen irányban nem módosítaná a magyar népességre vonatkozó eredményeket, amelyek éppen az éles kontrasztok segítségével tárhatók fel mint jellemző kulturális tendenciák.

Érdeemes lenne az általam lefolytatott vizsgálatot más népekre is kiterjeszteni, a kérdőívet standardizálni, valamint megvizsgálni más – például a lelki egészséget mérő – skálákkal való összefüggését. Az figyelhető meg, hogy Kolumbia és Magyarország esetében az utolsó években nagy változásokat mutatnak az itt felsorolt statisztika-

तिकai adatok (GDP, gyilkossági, öngyilkossági arány). A mára megváltozott körülmények között is hasznos volna ismét megvizsgálni, mennyire befolyásolják ezek az objektív tényezők az optimizmus-pesszimizmus alakulását.

Különböző kultúrák értékeinek tanulmányozása nem más, mint egyetemes értékek kutatása, s olyan motivációk keresése, melyek túllépi a viselkedésbeli környezet kulturális különbségeinek határait. Az ilyen egyetemes értékek feltárása felszínre hozná azokat a jellemvonásokat, melyek minden emberi lényben megtalálhatóak, s ezáltal növelnék önismeretünket.

A különböző társadalmakat összehasonlító vizsgálatok több szempont és tényező figyelembevételét teszik lehetővé, ezáltal árnyaltabb képet adhatnak az emberi viselkedés megismerésében. Így anélkül, hogy csupán valamiféle elméletet próbálnánk igazolni a kutatás során, az emberi személyiség motivációs és pszichikai reakciói vizsgálatából kiindulva, a különféle pszichológiai irányzatok együttes felhasználásával kaphatunk általános érvényű eredményeket egyfajta rugalmasabb, nyitottabb pszichológiai megközelítés segítségével.

Mások értékeinek vizsgálata hozzájárulhat saját értékeink jobb megismeréséhez, és az ott feltárt pozitív tulajdonságokat a magunk életébe beépítve, tágabb lehetőségeket nyerhetünk személyiségünk gazdagításához és létünk optimista szemléletű ki-
teljesítéséhez.

A kézirat elfogadva: 2003. március

Irodalom

- ADLER, N., MATTHEWS, K. (1994): Health Psychology: Why Do Some People Get Sick and Some Stay Well? *Annual Review of Psychology*, 45, 229–259.
- ARDILA, Rubén (ed.) (1986): *Psicología del hombre colombiano*, Planeta.
- BAKACSI, Gy. (1998): *Szervezeti kultúra és leadership nemzetközi összehasonlításban*. 50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. Jubileumi tudományos ülészak. Október 1–3. III. 2163–2172.
- BANDURA, A. (1992): On rectifying the comparative anatomy of perceived control: Comments on „Cognates of personal control”, *Applied & Preventive Psychology*, 1, 121–126.
- BEEHR, T., McGRATH, J. (1992): Social support, occupational stress and anxiety, *Anxiety, Stress, and Coping*, 5, 7–19.
- CARVER, Ch. S., SCHEIER, M. F. (1994): Situational Coping and Coping Dispositions in a Stressful Transaction, *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 184–195.
- CZAPINSKI, J., PEETERS, G. (1990): The onion theory of happiness: basic concepts and cross-cultural test. In: BLEICHRODT, N., DRENTH, P. J. P. (eds.), *Contemporary Issues in Cross-Cultural Psychology*, 196–206.
- DEMBER, W. N., MARTIN, S., HUMMER, M., HOWE, S., MELTON, R. (1989): The Measurement of optimism and pessimism. *Current Psychology: Research and reviews*, 8, 102–119.

- DEUTSCH, M., KRAUSS, R. M. (1965): *Theories in social psychology*, Basic Books, NY, London, 5–28.
- DEUTSCH, M., KRAUSS, R. M. (1965): *Theories in social psychology*, Basic Books, NY, London, 165–171.
- FÜLÖP, M. (1999): Students' perception of the role of competition in their respective countries: Hungary, Japan, USA, In: A. ROSS, (ed.), *Young Citizens in Europe*, University of North London, 195–219.
- FÜLÖP, M. (2002): A versengés kulturális tükörben. In: HALÁSZ L., MARTON, M., CZIGLER, I. (szerk.), *Az általánostól a különösíg*, Books-in-Print, 337–356.
- HOORENS, V., BUUNK, B. P. (1993): Social Comparison of Health Risks: Locus of Control, the Person-Positivity Bias, and Unrealistic Optimist, *Journal of Applied Social Psychology*, 23, 4, 291–302.
- KOPP, M., LÓKE, J., SZEDMÁK, S. (1996): *A magyar lakosság egészségmagatartásának főbb jellemzői 1995-ben*. A Magyar Pszichológiai Társaság XII: Országos Tudományos Nagygyűlése, 1996. május 22–25.
- LESTER, D. (1987): Social Integration, Economic Hardship and Rates of Personal Violence (Suicide and Homicide): 1933–1970 in the USA. *Psychological Reports*, 60, 1306.
- LESTER, D., LYNN, R. (1993): National character, suicide and homicide. *Personality and Individual Differences*, 14, 853–855.
- OETTINGEN, G., SELIGMAN, M. E. P. (1990): Pessimism and behavioural signs of depression in East versus West Berlin. *European Journal of Social Psychology*, 20, 207–220.
- OLÁH, A. (1982): *Pszichológiai tanácsadás a pályaválasztásban*. O. P. I.
- OLÁH, A. (1993): *Szorongás, megküzdés és megküzdési potenciál*, Kandidátusi disszertáció, Budapest.
- Ouweneel, P., VEENHOVEN, R. (1990–91): Cross-national differences in happiness: cultural bias or societal quality? In: BLEICHRODIT, N., DRENTH, P. J. (eds.), *Contemporary Issues in Cross-Cultural Psychology*, 168–183.
- PÉREZ, Cronio (1992): *Optimizmus-pesszimizmus jellegzetességei és kultúrközi összehasonlító vizsgálata kolumbiai és magyar egyetemisták körében*. Szakdolgozat, Budapest.
- PÉREZ, Cronio (1996): *Optimizmus-pesszimizmus és a munkanélküliség hatása a pszichikai állapotra*. Bölcsészdoktori disszertáció, Budapest.
- PETERSON, C., SELIGMAN, M. E. P. (1984): Causal explanations as a risk factor for depression: theory and evidence. *Psychological Review*, 91, 347–374.
- PETERSON, C., STUNKARD, A. J. (1992): Cognates of personal control: Locus of control, self-efficacy, and explanatory style. *Applied & Preventive Psychology*, 1, 111–117.
- ROGER, D., JARVIS, G., NAJARIAN, B. (1993): Detachment and coping the construction and validation of a new scale for measuring coping strategies. In: *Personality and Individual Differences*, 15, 619–626.
- SCHEIER, M. F., CARVER, Ch. (1985): Optimism, Coping and Health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*, 4, 219–224.
- SCHEIER, M. F., WEINTRAUB, J. K. and CARVER, Ch. (1986): Coping with stress: divergent strategies of optimists and pessimists. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1257–1264.

- SCHEIER, M. F., CARVER, Ch. (1987): Dispositional optimism and physical Well-Being: The influence of generalized outcome expectancies on health. *Journal of personality*, 55, 169–210.
- SCHEIER, M. F., CARVER, Ch., MATTHEWS, K., OWENS, J. F., MAGOVERN, G. J., LEFEBVRE, R., ABBOTT, R. (1989): Dispositional Optimism and recovery from coronary artery bypass surgery: the beneficial effects on physical and psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1024–1040.
- SCHEIER, M. F., CARVER, Ch. (1992): Effects of optimism on psychological and physical well-being: theoretical overview and empirical update. *Cognitive Therapy and Research* (in press).
- SEGALL, M. H., DASEN, P. R., BERRY, J. W., POOTINGA, Y. H. (1990): Cultural differences in motives beliefs and values. *Human Behavior in Global Perspective*, 215–238.
- SELIGMAN, M. E. P. (1992): Power and powerlessness: Comments on „Cognates of personal control”, *Applied & Preventive Psychology*, 1, 119–120.
- TAYLOR, S. E., BROWN, J. D. (1988): Illusion and Well-Being: A social Psychological perspective on mental Health. *Psychological Bulletin*, 103, 193–210.
- TRIANDIS, H. C. (1991): *Individualism and collectivism theory as a framework for understanding the convergence of the east and west european systems*. Előadás a IACCP Debrecen Conference, Debrecen, 1991. július 4–7.

Mellékletek

A – Munka perspektívák egyetemisták körében

A) melléklet

A következő kérdéssorozat a munkát érinti. Arról kérdeznénk, hogyan látod a saját munkádat és szakmai perspektíváidat a jövőben. (Karikázd be a skálán a megfelelő számot.)

1. Mennyire fontos és jelentős a munka a te életedben?

Egyike életem legkevésbé fontos dolgainak	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Egyike életem legfontosabb dolga
	Közepesen fontos az életemben	

2. 100 pontot osszál szét az alábbi dolgok között aszerint, hogy azok mennyire fontosak jelenleg a te életedben!

- A. Szabadidőm (hobbik, sport, kikapcsolódás, baráti kapcsolatok stb.).
- B. A közösség, amelynek tagja vagyok (önkéntes szervezetek, szövetségek és politikai szervezetek).
- C. A munkahelyemen végzett tevékenység.
- D. Vallásom (azaz vallásos tevékenység és hit).
- E. Családom.

3. Mennyire fontos számodra, hogy a leendő munkád a következőket nyújtsa?
Kérjük, rangsorold az alábbiakat 1-től (legfontosabb) 17-ig (legkevésbé fontos).

- A Sok lehetőséget új dolgok megtanulására.
- B Jó személyközi kapcsolatok (vezetőkkel és munkatársakkal).
- C Jó lehetőség a felemelkedésre, előlépésre.
- D Kényelmes munkaidő.
- E Nagy változatosság.
- F Érdekes munka (olyan, amit igazán szeretsz).
- G A munkahely biztonsága.
- H A kreativitás fejlesztése.
- I Felelősségvállalás.
- J Elismerés.
- K Az elért eredmények, produktivitás.
- L Jutalmak.
- M Az egészségügyi ellátás.
- N A munkahelyi követelmények, valamint a te képességeidnek és tapasztalaidnak egybeesése.
- O Jó fizetés.
- P Jó fizikai munkakörülmények (fény, hőmérséklet, tisztaság, alacsony zajszint).
- Q Nagy önállóság (te döntöd el, hogyan végzed munkádat).

4. Mi a véleményed, mennyire lesz lehetőséged szakmádon belül munkát találni?

Egyáltalán nem lesz lehetőségem	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Sok lehetőségem lesz
	Valamennyi lehetőségem lesz											

5. Mennyire ismerik el társadalmilag a diplomádat?

Egyáltalán nem ismerik el	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nagyon elismerik
	Közepesen ismerik el											

6. Milyen előmeneteli lehetőségek rejlenek az általad választott szakmában?

Egyáltalán nincsenek lehetőségek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Sok lehetőség van
	Valamennyi lehetőség lesz											

7. Milyen anyagi elismerésre számíthatsz ebben a szakmában?

Nagyon alacsony jövedelemre	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nagyon magas jövedelemre
	Közepes jövedelemre											

8. Mennyire tudsz azonosulni leendő szakmáddal?

Egyáltalán nem	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nagyon
	Közepesen											

9. Mennyire segít a szakmád az önmegvalósításban?

Egyáltalán nem segít	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nagyon sokat segít
	Valamennyit segít											

10. Mennyire vagy elégedett a választott szakmáddal?

Egyáltalán nem	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nagyon
	Közepesen											

B) melléklet: KROKO-teszt

A következő kérdések személyekkel kapcsolatosak. Karikázd be a skálán a megfelelő számot, amely a legjobban kifejezi, hogyan éreznél ezekben a helyzetekben.

1. Mennyire lenne erős az életkedved, ha tudnád, hogy a közeli jövő nagyon bizonytalan lesz számodra az anyagiak szempontjából?

Egyáltalán nem lenne életkedvem	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nagyon erős lenne az életkedvem
	Közepesen lenne											

2. Mennyire vagy elégedett egészségi állapotoddal?

Nagyon elégedetlen vagyok	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Nagyon elégedett vagyok
	Közepesen											

3. Mit gondolsz, ami a jövőben történni fog veled, annak hány százaléka lesz rád nézve kedvező?

Semmi sem lesz kedvező	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Minden kedvező lesz
	Fele-fele											

4. Ha számodra fontos dolgokban nagy hibákat követnél el, ez milyen mértékben csökkentené magadba vetett hitedet?

Teljesen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Egyáltalán nem
	Közepesen											

5. Mennyire vagy elégedett a családi életteddel?

Nagyon elégedetlen vagyok	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Közepesen	Nagyon elégedett vagyok
------------------------------	------------------------	-----------	----------------------------

6. Mit vársz az élettől a jelenben?

A lehető legrosszabb- ra számítok a jelen- ben	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Félig jóra, félig rosszra	A lehető legjobbra számítok a jelenben
--	------------------------	---------------------------	---

7. Mennyire erős benned az élni akarás?

Nincs bennem élni akarás	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Közepesen bennem az élni akarás	Nagyon erős bennem élni akarás
-----------------------------	------------------------	---------------------------------	-----------------------------------

8. Mennyire vagy elégedett a külsőddel?

Nagyon elégedetlen vagyok	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Közepesen	Nagyon elégedett vagyok
------------------------------	------------------------	-----------	----------------------------

9. Mennyire lenne erős az életkedved, ha tudnád, hogy a közeli jövő nagyon bizonytalan lesz számodra a barátságok, társkapcsolatok szempontjából?

Egyáltalán nem lenne életkedvem	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Közepesen lenne	Nagyon erős lenne az életkedvem
------------------------------------	------------------------	-----------------	------------------------------------

10. Milyen mértékben tekinted magad nyertesnek vagy vesztesnek az életben?

Abszolút vesztes vagyok	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Változó	Abszolút nyertes vagyok
----------------------------	------------------------	---------	----------------------------

11. Mit gondolsz, a jövőben ez hogyan fog alakulni?

Abszolút vesztes leszek	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Változó	Abszolút nyertes leszek
----------------------------	------------------------	---------	----------------------------

12. Mennyire vagy elégedett az ország jelenlegi helyzetével?

Nagyon elégedetlen vagyok	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Közepesen	Nagyon elégedett vagyok
------------------------------	------------------------	-----------	-------------------------------

20. Mennyire vagy elégedett személyes tulajdonságaiddal?

Nagyon elégedetlen
vagyok

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Közepesen

Nagyon elégedett
vagyok

21. Mit vársz az élettől a jövőben?

A lehető leg-
rosszabbra számítok
a jövőben

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Félig jóra, félig rosszra

A lehető legjobbra
számítok a jövőben

22. Mennyire vagy megelégedve magaddal?

Nem vagyok megelé-
gedve magammal

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Közepesen

Nagyon meg vagyok
elégedve magammal

23. Hányszor gondoltál öngyilkosságra?

1 – soha 2 – ritkán 3 – gyakran 4 – nagyon gyakran

24. Volt-e már öngyilkossági kísérleted?

1 – igen 2 – nem

A cross-cultural study about optimism-pessimism with Hungarian and Columbian undergraduates

This study explored optimism and pessimism in two culturally, economically and politically very different societies, Hungary and Columbia. According to the national stereotypes Columbia is a country of optimism while Hungary can be characterised by pessimism. In terms of coping with frustration the two country seems to be just the opposite of each other. Hungary has had a prominent position in the suicide statistics and also in other self-destructive forms of behaviour like the per capita alcohol consumption in the world, while in Columbia the suicide rate is very low, but the number of murders is the highest in the world. Columbia is considered to be a collectivistic country while Hungary – following the political changes –, an extreme individualistic one.

Students of the Technical University and the Faculty of Letters in Budapest and Bogota were compared. The level of optimism and pessimism was measured partly by the Life Orientation Test, partly by the so called KROKO Optimism Questionnaire (Perez, 1992). In order to reveal the relationship between optimism-pessimism and external and internal control attitude Rotter's (1966) Internal-External Control Test was applied. In addition to these a Work Perspective and Professional Identification Questionnaire was also administered.

According to the results the Columbian students proved to be more optimistic and internally controlled than their Hungarian counterparts. The Columbian students also had higher self-esteem and better coping skills on the KROKO self-evaluation and coping subscale.

In both country students of the Technical University were more internally controlled than those of the Faculty of Letters. However, the frequency of suicidal thoughts was the highest among those Hungarian students who attended the Faculty of Letters. The Columbian students had more positive perspectives on work and were also more satisfied with their future profession.

The study seems to prove that optimism and pessimism are rather culturally determined characteristics than direct results of general life circumstances. Columbians are more optimistic in spite of the fact that their GDP is exactly the half of the Hungarian and the majority of the population lives among very poor conditions.